

FİLM ARŞİVLERİNDE KATALOGLAMA VE SINIFLAMA İÇİN KULLANILAN ULUSLARARASI STANDART İLKELERİN İNCELENMESİ

A Review of International Standard Principles Used for Cataloging and Classification in Film Archives

Esmeray KARATAŞ*

ÖZ

Film arşivleri hem ülkelerin kültürel mirası hem de sinema tarihi açısından önem taşımaktadır. Film arşivlerine hak ettiği önemin verilmemesi ve uluslararası standartlara göre inşa edilmemesi sonucu yok olan filmler bulunmaktadır. Bu makale Türkiye’de ve dünyada film arşivciliği konusunda yapılan çalışmaları kütüphanecilik perspektifinden belgesel kaynak analizi yöntemi ile araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma esnasında film arşivciliğinin en temel sorunlarından birinin filmlerin kataloglanması ve sınıflanması ile ilgili çalışmalar olduğu görülmüştür. Bir filme arşivde kolayca erişilebilmesi ve o filmin ulusal/uluslararası görünürlüğünün sağlanması için standart ilke ve esaslara uygun biçimde kataloglanması ve sınıflanması gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışma ile filmlerin kataloglanması ve sınıflanması için kullanılacak uluslararası standart ilkeler incelenmiştir. İncelemede Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu (FIAF: *The International Federation of Film Archives*) ve Avrupa Standartlar Komitesi’nin (CEN: *European Committee for Standardization*) bu alanda en kapsamlı çalışmayı yapan kurumlar olduğu tespit edilmiştir. CEN ve FIAF’ın üyesi olan ülkelerdeki konu uzmanlarından oluşan çeşitli komisyonları bulunmaktadır. Çalışmada, bu komisyonların ürettiği dokümanlar temel alınarak filmlerin kataloglanması ve sınıflanmasında kullanılan uluslararası standart ilke ve esaslar ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Film arşivleri, hareketli görüntü arşivleri, film kütüphaneleri, kataloglama, sınıflama.

ABSTRACT

Film archives are important in terms of both the cultural heritage of the countries and the history of cinema. There are films that are destroyed as a result of not giving the film archives the importance they deserve and not being built according to international standards. This article aims to investigate the studies on film archiving in Turkey and in the world from the perspective of librarianship with the method of

* Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bölümü, Çanakkale/Türkiye. E-posta: ekaratas@comu.edu.tr. ORCID: 0000-0003-2089-5190.

documentary source analysis. During the research, it was seen that one of the most fundamental problems of film archiving is the studies on cataloging and classification of films. In order for a film to be easily accessible in the archive and to ensure its national/international visibility, it must be cataloged and classified in accordance with standard principles and essentials. Therefore, in this study, international standard principles that can be used for cataloging and classification of films were examined. In the analysis, it has been determined that *the International Federation of Film Archives (FIAP)* and the *European Committee for Standardization (CEN)* are the institutions that carry out the most comprehensive study in this field. CEN and FIAP have various commissions made up of subject experts from their member countries. In the study, the international standard principles and essentials used in the cataloging and classification of films, based on the documents produced by these commissions, have been put forward.

Keywords: Film archives, moving image archives, film libraries, cataloging, classification.

Giriş

Film arşivleri hem kültür sanat boyutu hem de sinema tarihi açısından eski filmlere ulaşılmasında ve bu filmlerin izlenmesinde kilit konumunda olan kurumlardır (Kaynakçı, 2009: 70). 1970’li yıllarda akademiye sinema tarihi çalışmalarında bir hareketlenme görülmektedir. Bu dönem, tarih-yazımsal araştırmalar konusunda eğitim almış gençlerin alana geldikleri dönemdir ve arşivciler ile kütüphanecilerin de filmlerin ve filmlerle ilgili belgelerin değerini kabul etmeye başladıkları döneme denk düşmektedir (Bordwell & Carroll, 1996: 27). Neticede bu durum, film arşivleri kapsamında değer taşıyan birçok dokümanın mikrofilme alınması ile film koleksiyonlarının araştırmacılara açılarak görünür olmasına yol açmıştır.

Film arşivleme fikrinin, 1898’de Polonyalı sinemacı Boleslaw Matuzewski’nin “filmlerin dünya genelinde saklanacağı arşivler kurulması çağırısı”nda bulunmasıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir (Kula, 1983: 5; İnceoğlu, 2008: 1468). Zaman içerisinde filmlerin belge özelliğinin ön plana çıkması, 1917 yılında Londra’da kurulan Imperial War Museum gibi bazı savaş müzesi arşivlerinin kurulmasında etkili olmuştur (Eren, 2012: 12). Modern anlamda ilk film arşivleri; 1933 yılında İsveç’te kurulan Svenska Filmsamfundet, 1934 yılında Almanya’da kurulan German Reichsfilmarchiv, 1935 yılında İngiltere kurulan National Film Archive ve Amerika’da kurulan New York Modern Sanatlar Müzesi Film Arşiv Bölümü, 1936 yılında Fransa’da kurulan Cinématèque Française, 1938 yılında Belçika’da kurulan Cinématèque Royale’dir (Özkan, 2001: 11; Eren, 2012: 5; Laberge, 1994: 13). Görsel-işitsel

arşivlerin bir türü olarak değerlendirilebilen film arşivleri, sinema tarihi ve estetiği çalışmalarına adanmış, kamuya hizmet eden ve çoğunluğu kar amacı taşımayan kurumlardır. Film arşivlerinin en temel görevleri, filmleri ve filmlerle ilgi malzemeleri sağlamak, korumak, kataloglamak ve toplum yararına sunmaktır. Ayrıca film arşivleri sinema sanatı ve kültürünü yayacak etkinliklerde de bulunmaktadır (İnceoğlu, 2008: 1464). Film arşivciliğinin uzmanlık alanı olarak değerlendirilmeye başlandığı 1970’li yıllarda Wolfgang Klaue, film arşivcisinin görevlerini; filmlerin toplanması, korunması, kataloglanması ve izlenilebilmesi olarak dört aşamada ele almaktadır (Okumuş, 2014: 353). Film arşivciliği, bir sinema filminin yapım aşamasından gösterim aşamasına kadar bütün süreçlerinde üretilen tüm materyalin seçimi, sağlanması, kataloglanması, sınıflanması, kutulanması/ etiketlenmesi, yerleştirilmesi ve hizmete sunulması işlerini kapsamaktadır. Film arşivlerinde bu işlerin yapılabilmesi için uzman personele ve uluslararası standartlara uygun sistemlere ihtiyaç vardır. Film arşivleme sistemleri ile ilgili dünyada en kapsamlı çalışmaları yapan çatı kuruluş, Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu (FIAF: International Federation of Film Archives) ismiyle karşımıza çıkmaktadır. FIAF, Fransız Sinematek’i (Cinémathèque Française), Alman Reich Film Arşiv’i (German Reichsfilmmarchiv), İngiliz Film Enstitüsü ve Amerikan Modern Sanat Müzesi Film Kütüphanesi (the Museum of Modern Art Film Library) tarafından Paris’te imzalanan *Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu Anlaşması* ile 17 Haziran 1938’de kurulmuştur (Dupin, 2013). Federasyon çalışmaları incelendiğinde bu çalışmalarda Fransız sinematek, Alman arşiv, İngiliz enstitü ve Amerikan kütüphane geleneğinin yansımaları görülmektedir. FIAF filmi, “hareketli görüntü filmine veya şu anda bilinen veya icat edilecek başka herhangi bir ortama kaydedilen, eşlik eden sesli veya sesli hareketli görüntülerin kaydı” olarak tanımlamaktadır. Federasyonun amaçları arasında filmlerin sanat eseri ve/veya tarihi belge olarak toplanmasını ve korunmasını teşvik etmek; bununla ilgili her türlü belgenin toplanmasını ve saklanmasını kolaylaştırmak; tüm ülkeleri ulusal ve uluslararası hareketli görüntü mirasının korunmasına adanmış film arşivleri oluşturmaya ve geliştirmeye teşvik etmek, bu kuruluşları bir araya getirmek; bağlı kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek, film ve belgelerin uluslararası erişilebilirliğini sağlamak; film sanatını, film kültürünü ve sinemanın tüm yönleriyle ilgili tarihsel araştırmaları teşvik etmek yer almaktadır (Daudelin, 1994: 37). Bu amaçları doğrultusunda FIAF, kuruluşundan itibaren dünyanın çeşitli kurumlarından uzmanlardan oluşturduğu komisyonlarıyla film arşivciliği konusunda standartlar geliştirmeye ve film arşivlerinin öne-

mine dikkat çekmeye çalışmaktadır. UNESCO'nun 1950 tarihli *Legal Questions Facing Audiovisual Archives* isimli raporuna göre dünya genelinde 1895-1918 yılları arasında üretilmiş sessiz sinema filmlerinin %80'i (Ülke bazında İtalyan sinemasının %80'i, Amerikan sinemasının %75'i, Fransız sinemasının %70'i, Alman sinemasının %40'ı, Rus sinemasının %10'u) kayıp durumdadır (Keskin, 2008: 59). Bu kayıplar, film arşivlerinin hem ülkelerin kültürel mirası hem de sinema tarihi açısından ne kadar önemli kurumlar olduğunun göstergesidir.

Türkiye'deki duruma bakıldığında ilk arşivlerinin, çoğu dağıtım hakkına sahip olan firmalar tarafından kurulan film kitaplıkları olduğu belirtilmektedir. Bu kitaplıklar, filmleri ilgilenenlere, ulusal ya da uluslararası kuruluşlara kiralayan ve bu iş gereği kataloglama ve sınıflama yapan kurumlardır. Kuruluş tarihleri 1920'li yılların ortalarına kadar dayanmaktadır (Baysal, 1987: 112). Film firmaları dışında bazı sivil toplum kuruluşlarından da bahsetmek gerekmektedir. 1932'de Türkiye Sinema ve Filmciler Birliği, 1946'da Sinemacılar ve Filmciler Cemiyeti, 1952'de yerli filmciliğin kalkındırılmasını amaçlayan Türk Film Dostları Derneği kurulmuştur ancak bu derneklerin etkili ve sürekli olamadıkları belirtilmektedir (Keskin, 2008: 26). Neticede 1960'lı yıllara kadar film arşivleri konusunda çalışmalara rastlanmadığı görülmektedir. 1959 yılında İstanbul Belediyesi tarafından negatif filmlerin saklandığı deponun yanmasıyla filmlerin tek bir mekanda saklanmasının yeterli olmadığı fark edilerek 25 Ağustos 1965 yılında Onat Kutlar başkanlığında Türk Sinematek Derneği kurulmuş (Saydam, 2021) ve kapatıldığı 12 Eylül 1980 tarihine kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkiye'de ve bütün dünyada, "sinema sanatının başlangıcından bu yana çevrilen her türden filmi, sinemayla ilgili fotoğraf, kitap, senaryo, ses bandı, afiş gibi belgeleri araştırmak, tespit etmek, toplamak, saklamak, korumak ve yaymak" amacı ile kurulan bu derneğin Avrupa'daki benzerleri gibi bir film koruma işlevi sağlayamamış olsa da, Avrupa ülkelerinin sinematekleri ile kurulan yakın işbirliği sayesinde mükemmel bir sinema kulübü gibi çalışmış olduğu, ticari gösterime çıkma şansı çok az olan sayısız filmin, dernek bünyesinde yapılan gösterimler ile sinemaseverlere tanıtılmış olduğu belirtilmektedir (URL-1). Derneğin yayınları arasında *Yeni Sinema* ve *Filim 70* dergileri ile Nijat Özön'ün *İlk Türk Sinemacısı Fuat Özkınay* adlı inceleme kitabı yer almaktadır. Dernek, 2000 yılında "eski *Sinematek*'in adını yaşatmak ve onun bıraktığı yerden çalışmaları devam ettirmek, genç kuşak için sinema eğitimleri düzenlemek, onlara sinema yapabilme cesaretini aşılama" amacıyla yeniden kurulmuş ve halen faaliyetlerine devam etmektedir.

Türkiye’de film arşivciliği çalışmalarının ilk kez 1962 yılında, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi çatısı altında, bir sinema-kültür kulübü olan *Kulüp Sinema 7* ile başladığı kabul edilmektedir (URL-2; Keskin, 2008: 59). Kulübün yönetim kurulu üyelerinden biri olan Sami Şekeroğlu’nun öncülüğünde gönüllü öğrencilerle birlikte yapılan film arşivleme çalışmaları ile Türkiye’deki ilk film arşivinin nüvesi oluşturulmuştur. Arşiv çalışmalarının yoğunlaşmasıyla birlikte, “Kulüp Sinema 7”, 1967 yılında “Türk Film Arşivi” adını almıştır. Arşivin kuruluş amacı, “Sinema sanatının sürekliliğini sağlamak ve sinemanın tarihsel gelişim çizgisine yararlı olabilmek için her türlü sinematografik belgeyi derleyip gelecekte de seyredilip incelenebilmesi için titizlikle korumak, bu amaca bağlı olarak öncelikle Türk sinemasına ait ürünleri derlemek, korumak, böylece ulusal bir sinema arşivi kurulmasını sağlamak, film gösterileri düzenleyerek sinemanın gelişimini izlemek ve bu gelişimi sağlayan belli başlı yapıtlar üzerinde inceleme imkânını açmak, sinemanın tarihi, estetiği, sosyolojisi üzerine yayınlar yapmak, Türkiye’de ve diğer ülkelerdeki sinema kuruluşlarıyla yukarıdaki amaçlar çerçevesinde işbirliği yapmak” biçiminde belirlenmiştir. Türk Film Arşivi, 1967 yılında FIAF’ın Doğu Berlin’deki kongresine davet edilmiştir. Davet sonunda öncelikle yazışma üyesi ve 1969 yılında New York’ta yapılan kongrede yedek üye statüsü kazanmıştır. 1973 yılında ise Moskova’da yapılan kongrede, asil ve yetkili üye unvanını almıştır. Akademi’ye bağlı olarak arşivleme, araştırma, eğitim ve yayın alanlarında faaliyet gösterebilmesi için devlete devredilmiştir ve 03 Ocak 1969 tarihli Resmi Gazete’de “İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (İDGSA) Film Arşivi Yönetmeliği” yayınlanmıştır. Türk Film Arşivi, 1975 yılında Sinema-TV Enstitüsü’ne dönüşmüştür ve ülkemizde sinema eğitiminin de temelini atmıştır. Bu tarihten itibaren uluslararası kuruluşlardaki ismi de “Turkish Film and TV Institute” olarak belirlenmiştir. 2004 yılından sonra Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörlüğüne bağlanmış ve Sinema-TV Uygulama ve Araştırma Merkezi adını almıştır. 1969’daki yönetmelik, 23 Şubat 2013’te Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Prof. Dr. Sami Şekeroğlu Sinema-Televizyon Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği adı ile güncellenmiştir (URL-3). Yönetmeliğin film arşivi ile ilgili amaçlarını içeren e, f, g maddelerinde; “Sinema sanatı ile ilgili yerli ve yabancı sanat ürünlerini işlenmiş film negatif, kopya ve senaryoları, tv bantları, afişler, fotoğraflar, diapositifler, TV ve sinema gereçleri, her türlü sinematografik belgeyi toplamak, arşivlemek; Sinematografik belgeleri bağış olarak kabul etmek, gerektiğinde satın almak, mübadele etmek; Toplanan ürünlerin bakım ve sürekliliğini sağlamak için gerekli önlemleri almak”

şeklinde vurgulanmaktadır. Türk sinemasına ait orijinal negatiflerden ve belgelerden oluşan geniş koleksiyonuyla film arşivciliği ve film restorasyonu konusunda çalışmalar yapan Merkez; sinema müzesi, kütüphanesi, sinema salonları ve dijital film restorasyon üniteleriyle ulusal sinema mirasımızı korumak ve gelecek nesillere ulaştırmak için hizmet vermeye devam ettiğini beyan etmektedir. Türkiye’de sinemayı, film arşivlerinin topluma kazandırdığı düşünülmektedir (Keskin, 2008: 50). 1962 yılında kurulan Kulüp Sinema 7’nin 1969 yılında devlete devredilmesi sırasında yayınlanan film arşiv yönetmeliğine kadar ülkemizde film arşivciliği konusunda herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu süreç içerisinde yapılan çalışmalar sinema alanında hukuki prosedürler ve yaptırımlar ile sınırlıdır. Türkiye’de Bakanlık düzeyinde sinema konusuna eğilinmesi 1978 yılında Kültür Bakanlığı’na bağlı Sinema Dairesi Başkanlığının kuruluşu ile başlamıştır (Keskin, 2008: 29). Günümüze kadar bu başkanlık çeşitli biçimlerde adlandırılmış ancak film arşivciliği ve film arşivlerinin kataloglanması ve sınıflanması ile ilgili herhangi bir yönerge veya yönetmelik yayınlanmamıştır. Bakanlığın filmlerin değerlendirilmesi ve sınıflanması konusunda yayınladığı yönetmelikte geçen sınıflamanın arşivlerdeki sınıflama ile ilgisi bulunmamaktadır (URL-4). Bu sınıflama, filmlerin hangi yaş/kitle için uygun olduğu ve şiddet vb. unsurlar içerip içermediğinin etiketlenmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Türk Sinematek Derneği ve Türk Film Arşivi isimli kurumların film arşivi faaliyetleriyle ülkemizde modern anlamda film arşivciliğini başlattıkları kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra bu kurumlardaki filmlerin saklama, kataloglama biçimleri ve diğer malzemelerin araştırmacıların kullanımına açılmasının özellikle başlarda amatörce yürütüldüğü de belirtilmektedir. Türk film arşivlerinde en önemli sorunlardan biri filmlere ve filmlerle ilişkili afiş, senaryo, fotoğraf ve diğer malzemelere tek bir mekan üzerinden ulaşılmasının zorluğudur (Saydam, 2021: 234). Günümüzde pek çok film, ihmâl, dikkatsizlik ve yanlış kullanım sonucu yok olmuştur (İnceoğlu, 2008: 1473). Bu nedenle film arşivlerinin uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması kritik öneme sahiptir. Türk sinema tarihine ışık tutan filmlerin yer aldığı Şekeroğlu arşivi Türkiye’nin görsel-ışitsel kültür mirasının önemli bir bölümü olarak bu filmleri arşivlemeye çalışmaktadır ancak saklama, koruma, restorasyon, kataloglama ve erişim çalışmalarını kapsamlı bir şekilde yürütebilecek maddi güce ve personele sahip değildir (İnceoğlu, 2008: 1481). Diğer taraftan Türkiye’de film arşivleri ile ilgili bir takım gelişmeler söz konusudur. 1999 yılında Boğaziçi Üniversitesinde kurulan Mithat Alam Film Merkezi, 2009 yılında Bilgi Üniversitesinin gerçekleştirdiği “Türki-

ye'de Sinema-Seyir Belge Arşivi" isimli proje (Bu proje daha sonra kurulacak olan Türk Sineması Araştırma Merkezi'nin de nüvesini oluşturmaktadır), Garanti Bankası'nın 2011 yılında kurduğu SALT, 2010'lu yıllarda İstanbul Şehir Üniversitesi'nin Taha Toros koleksiyonuyla başlayan dijitalleştirme projesi (Bu arşiv daha sonra Marmara Üniversitesi'ne geçirilmiştir) film arşivleri konusunda önemli çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. 2014 yılında kurulan Türk Sineması Araştırma (TSA) Merkezi ise dijital film arşivciliği alanında kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Son dönemdeki bir gelişme olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini kapsayan on beş binin üzerinde filmi yakın zamanda dijital bir platformda hizmete sunacağı belirtilmektedir (Saydam, 2021: 234).

Türkiye'deki Prof. Sami Şekeroğlu Sinema-TV Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin internet sitesinde film arşivinin durumu ile ilgili çeşitli uzmanların görüşlerinin yer aldığı bir rapor yayınlamıştır. Yönetim Kurulunun 19 Nisan 2021 kararı (URL-5) olarak deklare edilen raporda; Devlet Arşivleri Başkanlığı, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü Medya Yönetimi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü ve İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünden uzman ve akademisyen görüşleri bulunmaktadır. Türk Film Arşivinin koruma koşullarının yerinde tespit edilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanan bu raporda dikkat çekici tespitler yer almaktadır. Bu rapora göre filmlerin arşivlenmesi çeşitli nedenlerle uluslararası standartlara uygun bir biçimde gerçekleştirilememektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise film arşivlerinde kataloglama ve sınıflama konusunda uzman personel eksikliği olarak belirtilmektedir. Diğer yandan film arşivlerinin hangi standartlara göre yönetilmesi gerektiği henüz çözümlenememiş bir sorun olarak bilinmektedir. Film arşivlerinin ısı, ışık, nem gibi fiziksel koşulların ne olması gerektiği çeşitli türlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Film tabanı türleri nitrat, asetat veya polyester taban olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise dijital doğan filmlerden oluşan koleksiyonlar farklı arşiv yönetim sistemine ihtiyaç duymaktadır. Geleneksel doğmuş ve daha sonra dijitalleştirilmiş filmler de dijital film arşiv sistemlerine dahil edilebilmektedir. İster dijital doğmuş olsun ister sonradan dijitalleştirilmiş olsun filmin orijinal kopyası nitrat ve asetat tabana göre daha dayanıklı olan polyester tabanlı materyalde saklanmaktadır. Bu nedenle film saklama dolap, kutu ve raflarının nasıl olması gerektiği, kutuların nasıl etiketleneceği de önem kazanmaktadır. Film arşivlerinin koruma, restorasyon, depolama vb. konularda sorunları bulunmaktadır ancak bu çalışma yalnızca filmlerin hangi kataloglama standartlarına ve sınıfla-

ma ilkelerine göre tasnif edilebileceği konusuna odaklanmaktadır. Uluslararası çapta baktığımızda da FIAF, film arşivlerin gelişimini engelleyen üç temel sorun olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar; korunması gereken görsel-işitsel medyaya karşı ilgisizlik, uzman personel eksikliği ve mali kaynak yetersizliğidir. Önceleri filmlerin arşivlenmesi görsel işitsel materyallerin bir türü olarak değerlendirilirken (Binark, 1981: 209) daha sonra ayrı bir arşivlemeye ihtiyaç doğmuştur. Bu nedenle film arşivlerine yönelik standart ilkeler geliştirilmeye ve uygulanmaya çalışılmaktadır.

Film Arşivlerinde Kataloqlama için Önerilen Standartlar

Kataloqlama, bir arşivin zenginliğini belgeleyen, söz konusu medyayı tanımlayan, medya hakkındaki muhtemel sorulara yanıt getiren bir bilgi aracı olarak filmlerin olası kullanıcılar tarafından kolayca bulunması amacı ile yapılmaktadır (Harrison, 1997: 184). Kataloqlama hem organizasyonun bütününe hem de ait olduğu arşivin işleyişine uygun bilgi sistemlerinin yaratılmasını içermesi bakımından belli standartlara dayanan ve uzmanlık gerektiren bir iş olarak değerlendirilmektedir. Filmlerin kataloglanmasında film dışında filmle ilgili senaryolar, fotoğraflar, afişler, kitaplar, broşürler, yapım notları gibi belgeler de mümkün olduğunca filmin kendisi gibi değerlendirmeye alınmalıdır. Filmle ilişkili bu belgeler fiziksel olarak ayrı bir ortamda bulunmalarına rağmen, arşiv kullanıcılarının kolayca ulaşabilmeleri için film ile bağlantıları kurulmalıdır. Film arşivlerinde film ile ilişkili belgeler arasında işlevsel bir bağlantı kurulabilmesi yalnızca başarılı bir kataloqlama sayesinde gerçekleşebilmektedir.

Katalogların oluşturulması, bir film arşivinin belki de en az görünen etkinliğidir. Kataloqlama çalışması, bir arşivin tüm organizasyonu ve işleyişinin bağlı olduğu sistemler içinde veri toplama, verileri düzenleme ve bu sistemlerin oluşturulması gibi karmaşık, profesyonel görevleri içermektedir. Bir arşiv koleksiyonuyla ilgili hem filmografik hem de teknik bilgilerin doğru, iyi organize edilmiş açıklamaları, bilinçli koruma, koleksiyon geliştirme ve sosyal yardım veya gösterim programlarının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, koleksiyonların akademisyenler, araştırmacılar ve genel halk tarafından hem şimdi hem de gelecek nesiller için kullanılmasının anahtarıdır. Profesyonel kataloqlama işi pahalıdır ve arşivciler uzun zamandır tamamlanmış kataloqlama çalışmalarını paylaşarak tekrarlanan çabalardan kaçınmayı ve böylece maliyetleri düşürmeyi amaçlamışlardır. Son yıllardaki ilgili otomasyon ve telekomünikasyon alanlarındaki gelişmeler ortak kataloqlama amacının mümkün hale getirilebilmesine olanak sağlamıştır. Film arşivlerinde yararlandırma hizmeti, filmlerin kullanılabilmesi için uygun ekipman

gerektirmesi sebebiyle daha çok “gösterim” biçiminde olabilmektedir. Gelişen teknoloji ile elektronik ortama aktarımı sağlanabilen filmler için CD, DVD vb. olanaklar ile de yararlanılabilir yapılabilmektedir. Film arşivlerinde filmlerin fiziksel tanımlaması için öncelikle film tabanına bakılmaktadır. Film tabanı nitrat, asetat veya polyester türünde olabilmektedir. Daha sonra film içeriğinde yer alan bilgiler ele alınır. Film içeriği için film kutuları üzerindeki bilgilerden ziyade filmin “jenerik okuması” yapılarak jenerikte yer alan bilgiler esas alınmaktadır (Özkan, 2001: 23). Hareketli görüntü arşivleme, kataloglama, koruma ve erişim uygulamalarında devrim yaratan teknolojik gelişmelerle birlikte son yıllarda önemli ölçüde değişmiştir. FIAF Kataloglama ve Dokümantasyon Komisyonu ve FIAF Kataloglama Kuralları Revizyon Çalışma Grubu, 1991 FIAF Film Arşivleri için Kataloglama Kurallarını (FIAF, 1991) revize ederek Görüntü Kataloglama Kılavuzunu hazırlamıştır. Bu kılavuz hem yeni veri tabanı teknolojileri ile yeni meta veri standartlarının gereksinimlerini karşılayacak hem de eski yöntem ile standartlarla uyumlu kalacak şekilde kataloglama kayıtları/meta veri oluşturulmasına yardımcı olacak bir rehber niteliğindedir. Kılavuz, veri öğelerinin bir şemasından ziyade öncelikle tanımlayıcı kataloglama kuralları sunmaktadır. İlgili kataloglama ve üst veri standartlarıyla birlikte çalışabilirlik amacıyla Komisyonda temsil edilen uluslararası film arşivlerindeki mevcut ve önerilen kataloglama uygulamalarını yansıtmaktadır. Hareketli görüntülerin kataloglanması, bir kurumun bağlı olduğu sistemler içinde veri toplama ve düzenleme gibi karmaşık, profesyonel görevleri kapsamaktadır. Kataloglama, bir kurumun koleksiyonuyla ilgili hem filmografik hem de teknik bilgilerin doğru, iyi organize edilmiş açıklamaları, koruma, koleksiyon geliştirme, erişim veya sergileme için temel oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra kültürel miras olarak gelecek nesiller için akademisyenler, araştırmacılar ve ilgili tüm kişilerin koleksiyonlarına erişebilmesinin de anahtarını oluşturmaktadır. Arşivlerde hareketli görüntülerin kataloglanmasında genel arşiv işleme metodolojilerinin ve geleneksel kütüphane kataloglama ilke ve esaslarının birleştiği görülmektedir. Hareketli görüntüleri arşivleme süreci, dokümanlar ve el yazmaları gibi diğer materyallerin arşivlenmesiyle ortak olan işlemleri uygulamaktadır. Materyallerin tarihsel bağlamları, diğer eserlerle olan ilişkileri ve çoklu tezahürleri olan eserler durumunda bireysel eserlerin gelişimini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu tarihsel bağlamın bilgisi ve malzemelerin geliştirilmesi, bunların korunmasında faydalı olabilmektedir.

Genel kütüphaneler için geliştirilmiş kataloglama ve sınıflama sistemleri kullanırken hareketli görüntü arşivlerinin karşılaştığı bazı sınırlamalar

bulunmaktadır. Genel kütüphane katalogları daha çok belirli bir yayının ve çeşitli basımlarının keşfedilmesini desteklemek için oluşturularak bu keşfin, yazar, başlık ve/veya konuya erişim noktalarına odaklanılmasını kolaylaştırmaktadır. Birçok kütüphane kataloğundaki bu bibliyografik model birçoğu aynı yayının tam kopyalarına sahip olacağından kütüphaneler için iyi iş görürken hareketli görüntü arşivlerinin ihtiyaç duyduğu tüm işlevleri sağlamamaktadır. Hareketli görüntü arşivlerinin koleksiyonları genellikle kopyaları görüntülemenin yanı sıra ön baskı ögeleri, ana baskılar ve yayınlanmamış materyaller gibi benzersiz veya nadir bulunan varlıkları içerdiğinden, koleksiyonun çoğunu karşılamak için bir kütüphane kataloğunun işlevlerinin ötesine geçen kataloglara ihtiyaç duymaktadırlar. FIAF Kılavuzu, bu koleksiyon yönetimi işlevlerini yerine getiren meta veri oluşturma veya kayıtları kataloglama konusunda rehberlik sağlamayı amaçlamaktadır. Kılavuz, film arşivlerinin uygulamalarını ilgili standartlar, modeller ve şemalarla uyumlu hale getirmelerine yardımcı olacak biçimde revize edilirken aşağıdaki standart ilkeleri önermektedir:

1. Bibliyografik Kayıtlar için Fonksiyonel Gereksinimler (FRBR: Functional Requirements for Bibliographic Records) kavramsal modeli, 1998’de Uluslararası Kütüphaneler Birliği Federasyonu (IFLA: International Federation of Libraries Association) tarafından yayınlanmıştır. FRBR, Kaynak Tanımlama ve Erişim’in (RDA: Resource Description and Access) altında yatan modellerden biridir ve “bibliyografik kayıtların kullanıcılarının ilgilendikleri varlıkları, her varlığın niteliklerini ve varlıklar arasında işleyen ilişki türlerini tanımlayan ve açıkça tanımlayan bir çerçeve” sağlamaktadır.

2. Kaynak Tanımlama ve Erişim (RDA: Resource Description and Access): 2010 yılında Amerikan Kütüphane Derneği (ALA: American Library Association), Kanada Kütüphane Derneği (CLA: Canadian Library Association) ve Yeminli Kütüphane ve Bilgi Uzmanları Enstitüsü (CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals) tarafından ortaklaşa yayınlanmıştır. RDA, dijital dünya için tasarlanmış kaynak tanımlama ve erişim için yeni bir standart olarak geliştirilmiştir ve FRBR kavramlarını ve terminolojilerini uygulamaktadır. RDA’nın 1960’lardan beri İngilizce konuşan topluluklarda tanımlayıcı kataloglama standardı olan Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının (AACR2) yerini alması amaçlanmaktadır. AACR2 gibi, RDA da her türlü içerik ve medyayı kapsamaktadır.

3. Avrupa Standartlar Komitesi (CEN: The European Standards Committee) Sinematografik Çalışmalar Standardı (CWS: Cinematographic Works Standard) (EN 15744 ve EN 15907). Bu iki parçalı standart, veritaban-

ları arasında veri alışverişini kolaylaştırmak ve hareketli görüntülerin tutarlı bir şekilde tanımlanması için gerekli olan meta verileri tanımlamaktadır.

EN 15744 standardı (Film tanımlama-Sinematografik çalışmalar için minimum meta veri seti), sinematografik eserler, bunların çeşitleri ve tezahürleri hakkında bilgileri temsil etmek için kapsamlı bir üst veri ögeleri kümesi içermektedir. Kullanılabilir ortam ögeleri, görüntüleme gereksinimleri ve erişim koşulları hakkında ayrıntılı bilgiler bu standart kapsamında değildir. Bununla birlikte, medya ögelerinin mevcudiyeti ile ilgili temel bilgiler ifade edilebilmektedir. Bu Avrupa Standardı, uygunluğu ihlal etmeden daha ayrıntılı veri türleri eklemek için bazı uzatma noktaları da sağlamaktadır. Buradaki yol gösterici ilke, bu standarda göre ifade edildiğinde mevcut filmografik kayıtlardan hiçbir bilginin kaybolmaması gerektiğidir (URL-6). Bu Avrupa standardının birincil hedef kullanıcıları film arşivleri, film müzeleri, sinematekler ve filmografik veri tabanlarına sahip diğer kültürel kuruluşlardır. Bu kuruluşlar film mirasını hem koruma hem de erişilebilir kılma sorumluluğuna sahiptir. Bu sorumluluk, kültürel açıdan önemli eserlerin edinilmesini; iyi depolama ve modern kararlı biçimlere çoğaltma yoluyla koruma; kütatöryel araştırma ve yorumlama; programlama ve sergileme biçiminde yerine getirilebilmektedir. Tüm bu faaliyetlerin anahtarının filmler hakkında bilgi içeren veri tabanları oluşturma ve sürdürme sorumluluğu olduğu vurgulanmaktadır. Bu tür belgeler olmadan koruma ve erişim faaliyetlerinin mümkün olamayacağı belirtilmektedir.

EN 15907 standardı (Film tanımlama-Üst verilerin birlikte çalışabilirliğini geliştirme - Öğe kümeleri ve yapıları), yaşam döngüsü boyunca üstlenebileceği çeşitli enkarnasyonlar dahil olmak üzere sinematografik çalışmaların kapsamlı açıklaması için bir üst veri kümesi tanımlamaktadır. Bu Avrupa Standardı, sinematografik eserlerin tanımı için bir dizi üst veriyi ve ayrıca bu tür tanımlayıcı üst verileri değiş tokuş etmek isteyen taraflarca kullanılacak bir terminolojiyi belirtir. Ayrıca, veri modellerini tanımlamanın yanı sıra, bunların varyantları, tezahürleri ve ögeleri dahil olmak üzere sinematografik eserler hakkındaki meta verilerin hiyerarşik olarak sıralanmış ve serileştirilmiş temsillerini yapılandırmak için yararlı olan bazı temel varlıkları ve ilişkileri tanımlar. Ögelerin ve niteliklerin değerleri için özel sözlükler, yalnızca seçilen durumlarda ve yalnızca bu sözlükler bir standardizasyon kuruluşu tarafından aktif olarak muhafaza ediliyorsa zorunludur (URL-7). Kısmen FRBR kavramsal modeline dayanan üst veri şeması (EN 15907) 2010'da onaylanmıştır ve Ekim 2010-Haziran 2011 arasında düzenlenen dört çalıştay aracılığıyla dağıtılmıştır.

FIAF tarafından yayınlanan kataloglama kılavuzları ve EN 15744 ve EN 15907 film meta veri standartlarının, film kataloglama sürecinde film arşivleri için gerçekten yararlı oldukları kabul edilmektedir (Domínguez-Delgado and López-Hernández, 2017: 655). FIAF, bu kılavuz ilkelerin, standartlar/modeller/şemalar ile yakından uyumlu olacak ve ilgili terminolojiyi kullanacak şekilde yapılandırılrsa da ne bunların ne de bu kılavuzların sisteme özgü olmadığına dikkat edilmesini önermektedir. Kılavuzun, bir kurum tarafından kullanılan sistem veya standartlar ne olursa olsun, veri ve kayıtların oluşturulmasında ve yönetiminde katalogcular için temel bilgileri kapsadığı vurgulanmaktadır.

Film Arşivlerinin Sınıflanması ve Konu Başlıklarının Belirlenmesi

Film arşivlerinin sınıflanmasında filmin konu, tür ve biçim terimlerinin tespiti önemli bir işlemdir. Kataloglamanın temel unsurlarından biri olan konu ek girişleri, kullanıcının aradığı konuyla ilgili tüm kaynaklara erişebilmesini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Bu nedenle konu terimlerinin standartlara uygun oluşturulması ve bu standart konu başlığı listesinin kullanılması gerekmektedir (Gültekin, 2020: 62). Kataloglama kuralları, hareketli bir görüntü çalışmasının içeriğini tanımlamaya yönelik rehberlik içermekte ancak konu erişimi sağlama ile ilgili sorunları ele almamaktadır. Konu dizinleri, Evrensel Ondalık Sınıflandırma (UDC: Universal Decimal Classification) gibi standartlaştırılmış sınıflandırma şemalarından sınıflandırma numaralarının atanması yoluyla, standartlaştırılmış eş anlamlılar sözlüğünden doğal dil terimlerinin atanması yoluyla veya otomatik kayıtlar durumunda, yazılım kullanımı yoluyla sağlanabilmektedir. Filmin katalog kaydında içindekiler veya özet kısmında bulunan tek veya çeşitli kombinasyonlardaki kelimeler indekslemeyi kolaylaştırmaktadır. Hareketli görüntü arşivleri için özne erişiminin uluslararası standardizasyonu hala tartışılmaktadır (Fairbairn vd., 2016). Belirli konu erişim türleri, sınıflandırma şemaları ve diğer alanlardan ödünç alınan eş anlamlılar sözlüğü yoluyla uygun şekilde ele alınabilse de film ve televizyon gibi diğer konu türleri için eş anlamlılar sözlüğü oluşturulması ulusal film okullarının ve konu uzmanlarının kendi alanlarında kataloglama ve sınıflama üzerinde çalışmasını gerektirmektedir. Filmin ne hakkında olduğunun yani içeriğinin belirlenebilmesi için sınıflanmasında kullanılabilecek uluslararası kabul görmüş standart yapıda konu tanımlayıcıları bulunmaktadır. Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları (Library of Congress Subject Headings) (URL-8) bunlardan biridir. Buna alternatif ve ek olarak Dewey Onlu Sınıflama (DDC: Dewey Decimal Classifi-

cation) (URL-9) ve Evrensel Onlu Sınıflama (UDC: Universal Decimal Classification) (URL-10) sistemleri kullanılabilir.

Dewey Onlu Sınıflama (DDC) sistemi, ilk olarak Amherst College Kütüphanesinde uygulanmak üzere Amerikalı kütüphaneci Melvil Dewey tarafından 1873'te formüle edilmiştir. 1876'da yayınlanan sistemin 20. baskısı 20. yüzyılın sonlarında yayınlanmıştır. Bir kütüphanenin içeriğini, tüm bilgilerin her gruba 100 sayı atandığı 10 gruba bölünmesine dayalı olarak düzenlemek için kullanılan bir sistemdir. 10 ana grup şunlardır: 000-099, genel işler; 100-199, felsefe ve psikoloji; 200-299, din; 300-399, sosyal bilimler; 400-499, dil; 500-599, doğa bilimleri ve matematik; 600-699, teknoloji; 700-799, sanat; 800-899, edebiyat ve retorik; ve 900-999, tarih, biyografi ve coğrafya. Bu 10 ana grup, daha spesifik konu grupları sağlamak için tekrar tekrar alt bölümlere ayrılmıştır. Her ana grup içinde ana alt diziler 10'a bölünerek sistem genişletilebilmektedir (Britannica, 2020). Katalog taraması yapıldığında Dewey Onlu Sınıflama sistemini kullanan kütüphane ve arşivlerde bir kitap dışı materyal olarak sinema filmi videolarının sınıflandığı ana numara 791 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evrensel Onlu Sınıflama (UDC) sistemi, Brüksel Sınıflandırması olarak da adlandırılan Evrensel Onlu Sınıflama, kütüphane organizasyonu sistemlerinden biridir. Arap rakamlarına ek olarak çeşitli semboller kullanan açılımları ile uzun notasyonlar verilmesi yönüyle Dewey Onlu Sınıflamasından ayrılmaktadır. Brüksel'deki "Institut Internationale du Bibliographie"nin 1895'teki indeksinin temeli olarak Dewey Onlu Sınıflamasını benimseyen uluslararası konu indeksinden doğan bu sistem, 1904'te yayınlanmış ve daha sonra birkaç dile çevrilmiştir. Farklılıklara rağmen, Dewey ve Evrensel Onlu Sınıflama temelde aynı olarak değerlendirilmektedir. Evrensel Onlu sistem, Arapça sayı artı sembol olarak melez bir gösterim oluşturmaktadır. Özellikle Avrupa'daki kütüphanelerde ve Birleşmiş Milletler kütüphanesinde kullanılmaktadır (Britannica, 2009). Katalog taraması yapıldığında Evrensel Onlu Sınıflama sistemini kullanan kütüphane ve arşivlerde bir kitap dışı materyal olarak sinema filmi videolarının sınıflandığı ana numara yine 791 olarak karşımıza çıkmaktadır. Dewey Onlu Sınıflama sisteminden farklı olarak uygulandığı yere göre başına harf notasyonu eklenmektedir.

Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları (LCSH), bibliyografik kayıtlarda kullanılmak üzere Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi tarafından muhafaza edilen konu başlıklarının bir eş anlamlılarını ve bilgi bilimi anlamında, kontrollü bir kelime dağarcığını içermektedir. Bu bağlamda bir sözlük olarak da nitelendirilmektedir ve dünyanın en yaygın kullanılan konu

sözlüğü olarak kabul edilmektedir (URL-11). LC Konu Başlıkları, kütüphanelerin belgeleri toplama, düzenleme ve yayma işlevi olan bibliyografik kontrolün ayrılmaz bir parçasıdır. İlk olarak, 1897’de *Library of Congress Classification*’in yayınlanmasından bir yıl sonra, 1898’de yayınlanmıştır. Sürekli olarak revize edilen sözlüğe erişim günümüzde abonelik ve ücretsiz hizmetler aracılığıyla sağlanmaktadır. Konu başlıkları normalde bir kütüphane koleksiyonundaki her öğeye uygulanmakta ve ilgili konuyla ilgili öğeleri bulurken zaman kazanmak için kullanıcının katalogdaki benzer konuyla ilgili öğelere erişmesini kolaylaştırmaktadır. Öğeleri yalnızca “başlığa” veya “yazar” veya “yayıncı” gibi diğer açıklayıcı alanlara göre aramak daha fazla zaman almakta ve etkisiz/verimsiz arama özelliği nedeniyle birçok öğeyi bulmayı kaçırabilmektedir. LC Konu Başlıkları geleneksel olarak çalışmanın içeriğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Oysa film arşivlerinde bir filmin ne hakkında olduğundan ziyade ne olduğunu tanımlamak önem arz etmektedir. Bu nedenle 2007’de Kongre Kütüphanesi, çoğu konu başlığının yaptığı gibi, bir kaynağın ne hakkında olduğundan ziyade ne olduğunu tanımlayan tür/biçim terimleri geliştirmek için bir projeye başlamıştır (URL-12). Bu proje ile kütüphane ve arşiv materyallerinin kataloglanması ve sınıflanmasında kullanılabilecek bir tür/biçim terimleri listesi geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Kongre Kütüphanesi Kütüphane ve Arşiv Materyalleri için Tür/Biçim Terimleri (LCGFT: Library of Congress Genre/Form Terms for Library and Archival Materials), Film arşivlerinde yer alan bir filme erişim, filmin bir örneği olduğu türler (genres), formlar (forms) ve/veya tanımlayıcılar (identifiers) aracılığıyla sağlanabilmektedir. Form, bir filmin formatını ve/veya amacını açıklamak için kullanılan örneğin “kurgu dışı”, “kısa” ve “animasyon” gibi tanımlayıcılara denilmektedir. Tür ise benzer olaylar, temalar, ayarlar, durumlar ve karakterlerle karakterize edilen “western” ve “gerilim” gibi film kategorilerini tanımlamaktadır. Uluslararası kütüphane ve arşivlerde bir filmi kataloglarken filmin türünü ve formunu belirlemek için Kongre Kütüphanesi’nin Tür/Form Terimleri için *Library of Congress Thesaurus for Genre/Form Terms in Libraries and Archives (LCGFT)* (URL-13) isimli kavramsal sözlüğü yaygın olarak kullanılmaktadır. LCGFT Tür/Form terimleri sözlüğü LC Konu Başlıklarından ayrıdır ve Haziran 2010 itibarıyla, *Kütüphane ve Arşiv Materyalleri için Kongre Kütüphanesi Tür/Form Terimleri* adını almıştır ve ilk kez 2010 yılında LCSH’nin 32. baskısında basılmıştır. LCGFT Kongre Kütüphanesine özgü bir sözlük olarak geliştirilse de içerisinde birçok kontrollü sözlükten kelimeleri barındırmaktadır. *Sanat ve Mimarlık Sözlüğü, Nadir Kitaplar ve Özel Koleksiyonlar Kataloglamasında Kullanılacak Bir Eş Anlamlı-*

lar Sözlüğü, Etnografi Sözlüğü bu sözlüklere örnektir. LCGFT yalnızca tür/form terimlerinden oluşan geniş tabanlı, çok disiplinli bir eş anlamlılar sözlüğü olarak tasavvur edilmektedir ve bu yönüyle LCSH'den ayrılmaktadır.

Film arşivlerinde filmlerin konularına göre sınıflanması kataloglama işinden daha zor bir işlem olarak görülmektedir. Film arşivlerinde genellikle Evrensel Onlu Sınıflama Sistemi (UDC: Universal Decimal Classification) kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Library of Congress (Amerika), National Film and TV Archive (İngiltere), Staatliches Filmarchiv der DDR (Almanya) ve Macar Film Arşivi (Macaristan)'nin filmler için düzenledikleri konu dizinlerine başvurulabilmektedir (FIAF, 1978). Günümüzde bu çalışmaların bilgisayar aracılığı ile çeşitli biçimlerde oluşturulması ve internet ortamında paylaşılması hem sinema araştırmacılarına hem de film arşiv uzmanlarına kolaylıklar sağlamaktadır (Özkan, 2001: 24). FIAF üyeleri içinde maddi olanakları fazla olması ve vizyoner bakış açıları nedeniyle Londra'daki National Film and TV Archive ve New York'taki Library of Congress isimli kurumlar film arşivciliği konusunda öncü konumdadır. FIAF, filmlerin sınıflamasında kullanılabilir üç tane konu başlığı listesi yayınlamıştır. Bu Konu Başlıkları listesinin amacı uluslararası dizin oluşturucularının ve kullanıcılarının, konu başlıklarını seçerken tutarlılık ve netlik elde etmelerine yardımcı olmaktır. Konu Başlıkları, terimler arasındaki ilişkilerin yanı sıra eş anlamlılardan yapılan referanslar ile alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Birinci liste filmlerle ilgili genel konu başlıkları listesidir (FIAF, 2022). Haziran 2022'de güncellenen bu kapsamlı listeden alınan örnek film türleri (film genres) Türkçeleştirilerek Tablo 1'de listelenmiştir. Burada önemli bir husus, film tipleri (types of film) ile film türlerinin (film genres) karıştırılmamasına dikkat edilmesi gerektiğidir. FIAF'ın filmler ile ilgili konu başlıklarının yer aldığı kapsamlı listede film tiplerine ayrıca yer verilmektedir. İkinci listede filmlerle ilgili kurum isimleri yer almaktadır. Üçüncü listede ise filmlerle ilgili kurumsal isimlerin konu / ülke listesi bulunmaktadır.

Film Genres	Film Türleri	Film Genres	Film Türleri
Action	Aksiyon	Music	Müzik
Adventure	Macera	Musical	Müzikal
Aviation	Havacılık	Police	Polis
Beach Movies	Plaj filmleri	Political	Siyasi
Biker	Bisikletçi	Pornographic	Pornografik
Comedy	Komediler	Prison	Hapishane
Coming of Age	Yaşlanma	Religious	Din

Crime	Suç	Road movies	Yol Filmleri
Detective	Dedektif	Romantic	Romantik
Disaster	Felaket	Samurai	Samuray
Epic	Epik	Sex	Seks
Erotic	Erotik	Sport	Spor
Exploitation	Sömürü	Spy	Casus
Fantastic	Fantastik	Thrillers	Gerilimler
Film noir	Kara film	Vampire	Vampir
Gangster	Gangster	War	Savaş
Historical	Tarihi	Westerns	Batı
Jazz	Caz	World War I	I. Dünya Savaşı
Jungle	Orman	World War II	II. Dünya Savaşı
Martial Arts	Dövüş Sanatları	Aesthetics	Estetik
Melodrama	Melodram	Fiction	Kurmaca

Tablo 1. Film Türleri (Film Genre) (FIAF General Subject Headings-Film related)

Sonuç ve Öneriler

Film arşivciliği çok katmanlı, meşakkatli bir iştir ve kütüphanecilikle yakından ilişkilidir. Ülkemizdeki film arşivleri incelendiğinde en temel sorunlarının koruma, restorasyon ve yararlandırma sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışma film arşivlerinde koruma ve restorasyon konusunu kapsamaktadır, yararlandırma kapsamında ele alınabilecek kataloglama ve sınıflama konusu ile sınırlandırılmıştır. Film arşivlerinde yararlandırma, filmlerin mevcut ve / veya potansiyel tüm kullanıcılar için sunacağı hizmetler bütünü olarak açıklanabilir. Film arşivlerinin kullanıcılar için sunacağı en temel hizmetin filmlerin kataloglanıp sınıflanarak bibliyografik denetim altına alınmasıdır. Filmlerin görünürlüğünün sağlanmasına ve diğer arşivlerle veri transferine de yol açacak olan bibliyografik denetimde ise uluslararası standartlara uygunluk önem kazanmaktadır. Film arşivlerinin kataloglanmasında referans noktası olan başlıca uluslararası kurumlar, Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu (FIAF) ve Avrupa Standartlar Komitesi'dir (CEN). Bu kurumlar çeşitli ülkelerden konu uzmanlarını bir araya getirerek filmlerin kataloglanmasında standartlaşma çalışmaları yapmışlardır. 1979 FIAF Film kataloglama, 1980 FIAF Film arşivleri için El Kitabı, 1991 FIAF Film Arşivleri için Kataloglama Kuralları, 2016 FIAF Hareketli Görüntü Kataloglama El Kitabı ve CEN tarafından yayınlanan iki Sinematografik Çalışma Standardı

(CWS): EN 15744 (2009) ve EN 15907 (2010), bu kurumların en önemli çalışmalarıdır.

Bu çalışmada uluslararası kurumların ürettiği, dünyada kabul görmüş ve yaygın olarak kullanılan film kataloglama ve sınıflama standartları incelenmiştir. Filmlerin kataloglama ve sınıflaması yapılırken standart konu başlıklarının verilmesi uygulanmakla birlikte film konu başlıklarının ülkelerin kendi film terminolojisine göre özelleştirilmiş bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle ülkemizdeki Film arşivlerinin uluslararası standart bir yapıya kavuşturulabilmesi için öncelikle ulusal çerçevede geniş çaplı bir komisyon kurulması önerilmektedir. Çalışmada incelenen uluslararası örnekler baz alınarak kurulacak bu komisyonda, film koruma ve restorasyon uzmanları, arşivciler, kütüphaneciler, yazılımcılar gibi konu uzmanları ve bu alanlarda çalışmaları olan akademisyenler ile sivil toplum kuruluşları yer almalıdır. Koruma ve restorasyonu tamamlanan filmlerin standart bir biçimde tanımlanması, görünürlüğünün ve erişiminin sağlanması için hangi meta veri çekirdek öğeleri (metadata core elements) kullanılacağı belirlemek standardize edilmelidir. Film arşivindeki filmlere konu, tür ve içerik bazında erişimin kolaylaştırılması amacıyla spesifik terimler içeren “Kütüphane ve Arşiv Materyalleri için Türkçe Tür/Biçim Terimleri (Genre/Form Terms)” listesi oluşturulmalıdır. Ulusal ölçekte film arşivlerinde kullanılacak standart bir arşivleme yazılımı geliştirilmesi de bu komisyonun görevleri arasında olmalıdır.

Kaynakça

- Baysal, Jale (1987). *Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar, Yöntemler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Binark, İsmet (1981). “Fotoğraf, Film, Plak ve Bant Arşivleri”. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(4): 206-215.
- Bordwell, David & Noel Carroll (1996). “Contemporary Film Studies and the Vicissitudes of Grand Theory”. *Post Theory-Reconstructing Film Studies*. Ed. David Bordwell ve Noel Carroll. Madison: University of Wisconsin Press, 3-36.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2009, March 3). Universal Decimal Classification. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/science/Universal-Decimal-Classification> (Erişim: 10.07.2022).

- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2020, May 21). Dewey Decimal Classification. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/science/Dewey-Decimal-Classification> (Erişim: 10.07.2022).
- Daudelin, Robert (1994). “The International Federation of Film Archives: A United Nations of Moving Images”. *Museum International*, 184(46): 37-39.
- Domínguez-Delgado, Ruben & María-Ángeles López Hernández (2017). “Film Content Analysis on FIAF Cataloguing Rules and CEN Metadata Standards”. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 54(1): 655-657.
- Dupin, Christophe (2013). “The Origins of FIAF, 1936-1938”. *Journal of Film Preservation*, 88: 43-58.
- EFG Data Provider Handbook (online) (2021). European Film Gateway Guidelines and Standards, https://efgproject.eu/guidelines_and_standards.php (Erişim: 10.09.2022).
- EN 15744 (2009). Film Identification–Minimum set of Metadata for Cinematographic Works.
- EN 15907 (2010). Film Identification–Enhancing Interoperability of Metadata–Element Sets and Structures.
- Eren, Esra (2012). *Sinema Kültür Mirasının Korunması ve Dijital Teknolojik Geliřmelerin Film Arşıvcılığına Etkileri*. Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Fairbairn vd. (2016). *The FIAF Moving Image Cataloguing Manual*. FIAF Cataloguing and Documentation Commission.
- FIAF Cataloguing Rules For Film Archives* (1991). Compiled and edited by Harriet W. Harrison, for the FIAF Cataloguing Commission.
- FIAF Film Cataloging* (1978). New York: FIAF.
- FIAF Film Cataloging Rules* (1979). New York: FIAF; Burt Franklin & Co.
- FIAF General Subject Headings (Film)* (2022). FIAF, <https://www.fiafnet.org/pages/E-Resources/PIP-Subject-Headings.html> (Erişim: 10.08.2022).
- Gültekin, Vedat (2020). “Konu Otorite Dizini Nedir? Nasıl Oluřturulur?”. *Türk Kütüphaneciliği*, 34(1): 46-64.
- Harrison, Harriet W. (1997). “The Special Problems of Cataloguing Moving Images in an Archive”. *Audiovisual Archives: A Practical Reader*. Paris: UNESCO, 184-191.

- İnceoğlu, Mahmut Çağrı (2008). “Görsel-İşitsel Arşivcilik, Kültür Mirası ve Film Arşivleri”. *Journal of Yasar University*, 3(11): 1463-1485.
- Kaynakçı, Elif Rongen (2009). “Sessiz Sinema ve Film Arşivleri”. *Kebikeç*, 28: 69-76.
- Keskin, Mehtap (2008). *Kültürel Mirasın Korunması ve Film Arşivciliği: Kültür ve Turizm Bakanlığı Örneği*. Uzmanlık Tezi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü.
- Kula, Sam (1983). *Archival Appraisal of Moving Images: A RAMP Study with Guidelines. General Information Programme and UNISIST*. Paris: UNESCO.
- Laberge, Yves (1994). “A Hundred Years of Cinema”. *Museum International*, 184(46): 5-7.
- Okumuş, Fatma (2014). “Toplayıcılık’tan Uzmanlık Alanına Film Arşivciliği”. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(3): 352-357.
- Özkan, Hilal (2001). *Türkiye’de Film Arşivciliği Sorunları ve Arşivciliğin Türk Sinema ve Televizyonuna Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan GS Üniversitesi.
- Saydam, Barış (2021). “Türkiye’de Film Arşivlerinin Gelişim Süreci ve TSA Örneği”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 19(37): 223-242.
- URL-1: “Türk Sinematek Derneği”. <http://www.sinematek.org/sinematek/250-hakkimizda-3.html> (Erişim: 10.07.2022).
- URL-10: “Universal Decimal Classification”. <https://udcsummary.info/about.htm> (Erişim: 10.08.2022)
- URL-11: “Library of Congress Subject Headings (LCSH)”. <https://www.libraryofcongress.gov/library-of-congress-subject-headings-lcsh.html> (Erişim: 15.08.2022).
- URL-12: “Introduction to Library of Congress Genre/Form Terms for Library and Archival Materials”. <https://www.loc.gov/aba/publications/Archived-LCGFT16/gftintro.pdf> (Erişim: 18.08.2022).
- URL-13: “Library of Congress Genre/Form Terms”. <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCGFT/GENRE.pdf> (Erişim: 18.08.2022).
- URL-2: “Prof. Dr. Sami Şekeroğlu Sinema-Televizyon Uygulama ve Araştırma Merkezi Film Arşivi”. <https://film-arsivi.msgsu.edu.tr/turk-film-arsivi-hakkinda> (Erişim: 10.07. 2021).

- URL-3: “Prof. Dr. Sami Şekeroğlu Sinema-Televizyon Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği”. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130226-2.htm> (Erişim: 15.07.2022).
- URL-4: “Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun”. <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.5224.pdf> (Erişim: 15.07.2022).
- URL-5: “Prof. Sami Şekeroğlu Sinema-TV Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin film arşivinin durum raporu ile ilgili 19 Nisan 2021 tarihli Yönetim Kurulu kararı”. https://msgsu.edu.tr/wp-content/uploads/2022/03/sinema_tv_merkezi_yonetim_kurulu_go%CC%88ru%CC%88s%CC%A7u%CC%88.pdf (Erişim: 16.07.2022).
- URL-6: “EN 15744 standardı”. <https://standards.iteh.ai/catalog/standards/cen/e5bf2969-7701-4396-b904-a69862ac72e8/en-15744-2009> (Erişim: 19.07.2022).
- URL-7: “EN 15907 standardı”. <https://standards.iteh.ai/catalog/standards/cen/8bf1bc79-a774-4494-8145-278d8b116bb1/en-15907-2010> (Erişim: 19.07.2022).
- URL-8: “Library of Congress Subject Headings”. <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCSH/freelcsh.html> (Erişim: 10.08.2022).
- URL-9: “Dewey Decimal Classification”. <https://www.oclc.org/content/dam/oclc/dewey/resources/summaries/deweysummaries.pdf> (Erişim: 10.08.2022).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*